

DE GEHEIMEN VAN INFERNO

SASKIA BALMAEKERS

De geheimen
van Inferno

Uitgegeven door Xander Uitgevers BV
Hamerstraat 3, 1021 JT Amsterdam

www.xanderuitgevers.nl

Omslagontwerp: MECOB
Omslagbeeld: © Matthew Fleming/Getty Images
© Trudy Karl/Getty Images
Zetwerk: Michiel Niesen/ZetProducties

Copyright © 2013 Saskia Balmaekers
en Xander Uitgevers bv, Amsterdam

Eerste druk 2013

ISBN 978 94 0160 118 4 / NUR 500

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

‘Wie kan ooit, zelfs in ongebonden taal,
Van de barbaarsheid die ik zag verhalen?
Al poogde men het een- en andermaal,
Ik weet dat elke tong daarin zou falen.
Want ach, kort van memorie is ons brein,
En wij zijn onvoldoende wel ter tale.’

Inferno, canto 28, 1-6

Woord vooraf

Op 15 januari 2013 onthulde Dan Brown dat hij een nieuw boek had geschreven, met Robert Langdon in de hoofdrol. De plek van handeling en de titel van het boek werden bekendgemaakt met hulp van fans, die via Twitter en Facebook steeds een stukje van de titel konden onthullen. Al die stukjes samen vormden het woord *Inferno*, dat op het scherm van mijn computer leek te branden. Dan Brown gaf een korte verklaring over de inhoud van zijn nieuwe boek: ‘Hoewel ik al tijdens mijn studie Dantes *Inferno* heb gelezen, heb ik pas onlangs, toen ik onderzoek deed in Florence, echte waardering gekregen voor de invloed van Dantes werk op de moderne tijd. Ik verheug me erop in mijn nieuwe boek de lezers mee te nemen op een reis naar deze mysterieuze wereld, een landschap vol codes, symbolen en geheime doorgangen.’

Mijn interesse was meteen gewekt. Dan Browns verklaring betekende dat zijn verhaal teruggaat naar de stad waar ik tien jaar geleden woonde en waar veel van Dantes voetsporen nog altijd te vinden zijn. Ik omcirkelde 14 mei groot in mijn agenda en besloot de *Divina Commedia* voor die tijd nog eens te lezen; gelijktijdig in het Italiaans en in het Nederlands, om Dantes meesterwerk voor het eerst ook in zijn eigen woorden te kunnen ervaren, om zijn gevoel voor taal en ritme te voelen. Dante was name-

lijk niet alleen inhoudelijk een groot schrijver; hij hield bij de *Divina Commedia* ook nog eens vast aan een strak schema. Hij schreef drie delen (*Inferno*, *Purgatorio*, *Paradiso*), met elk 33 *canti* (verzen). Met een proloog voorafgaand aan *Inferno* komt het totaal op 100 *canti*, die elk precies 1000 woorden bevatten, wat het totaal op 100.000 woorden brengt. Een aantal dat ik niet zal evenaren, maar dat een te mooi gegeven is om hier niet te noemen.

De *Divina Commedia* is historisch gezien van een ongekende rijkdom, maar het werk is bovenal een schitterend opgetekend gedicht, waarin het verhaal gedragen wordt door het ritme van de woorden. Voor de vertaling van de *Divina Commedia* die ik heb gelezen – en die ik in dit boek ook heb gebruikt om uit te citeren – heb ik daarom gekozen voor de vertaling van Ike Cialona en Peter Verstegen (2009, Athenaeum-Polak & Van Gennepe), aangezien zij – heel knap – vasthouden aan Dantes rijmschema, zodat het ritme van het originele gedicht behouden blijft.

Ik was nog niet halverwege de hel toen uitgever Sander Knol me vroeg of ik een gids wilde schrijven die de plekken beschrijft waar je Dante en zijn *Inferno* nog kunt beleven en die de mysteries en codes die Dan Brown beschrijft in Florence ontrafelt: *De geheimen van Inferno*.

Naar voorbeeld van *il somma poeta*, de grote dichter, is *De geheimen van Inferno* onderverdeeld in drie delen. Eerst wordt kort het leven van Dante besproken: wie was hij? Waarom werd hij verbannen uit Florence? Wat weten we over hem en wat is nog in nevelen gehuld? Daarna is het tijd voor een reis naar Dantes hel, het *Inferno*, bestaande uit negen kringen, die naarmate je dieper onder de grond

komt steeds smaller worden en bevolkt worden door steeds grotere zondaars. Het eerste deel eindigt met een beschrijving van het Florence in de tijd van Dante, een Florence waar de koepel van de Duomo nog niet gebouwd is en waar grote verdeeldheid heerst.

In deel 2 wandelen we door het huidige Florence, langs de plekken waar Dante zijn voetsporen heeft nagelaten, maar ook langs andere duivelse én paradijselijke plekken in de stad. Deel 2 eindigt met een reis van zeven dagen door Toscane, langs plekken die nog herinneren aan Dante, hetzij door de aanwezigheid van de dichter zelf, hetzij door fragmenten uit zijn *Divina Commedia*.

In deel 3 worden de mysteriën, codes en symbolen van Florence en Dan Browns *Inferno* zichtbaar gemaakt, zodat Florence en de hel geen geheimen meer voor je hebben. Dit deel wordt afgesloten met een aantal culinaire tips voor een bezoek aan Florence, een stad die net als Dantes meesterwerk in alle opzichten goddelijk genoemd mag worden.

Saskia Balmaekers
Florence, mei 2013

Het leven van Dante

Voor we Dantes voetsporen naar de hel volgen, duiken we eerst in zijn leven. Wie was de grote dichter, wiens werk ruim zevenhonderd jaar later mensen van over de hele wereld nog weet te boeien? Waarom werd hij verbannen uit zijn geboortestad Florence? Wat weten we over hem en wat is nog in nevelen gehuld?

IN 'T STERRENBEELD DER TWEELINGEN

Dante werd geboren in 1265. Zijn precieze geboortedatum is niet bekend, maar omdat we wel weten dat hij onder het sterrenbeeld Tweelingen werd geboren, moet die datum ergens tussen half mei en half juni hebben gelegen:

‘[...] heb ik mij
In 't sterrenbeeld der Tweelingen bevonden.
O sterren vol van kracht en luister, gij
Die met uw invloed mijn talent bepaalde,
Hoe groot of hoe bescheiden het ook zij,
Onder uw heilzaam teken rees en daalde
Ons aller moeder, toen ik indertijd
Voor 't eerst in mijn Toscane ademhaalde.’
Paradiso, canto 22, 111-117

Zeker is dat Dante op zaterdag 26 maart 1266 werd gedoopt, als Durante di Alighiero degli Alighieri. De plechtigheid vond plaats in het Battistero, dat nu tegenover de imposante Duomo staat, maar dat in het Florence van Dante (toen de Duomo nog niet was gebouwd) een prominente plek innam op het plein.

In die tijd werden pasgeboren kinderen in Florence op twee momenten in het jaar gedoopt: op de avond voor Pasen en op de vooravond van Pinksteren. Dat we dat zo exact weten, is te danken aan de inventieve manier waarop de Florentijnen pasgeboren baby's telden. Voor elk gedoopt kindje werd er een boon in een grote schaal gelegd; een witte boon voor een meisje, een zwarte boon voor een jongen. Door de bonen uit de verschillende doopkapellen

van de stad bij elkaar op te tellen, wist men precies hoeveel kinderen er in een jaar tijd waren geboren. Dankzij deze methode weten we dat er in de veertiende eeuw, toen Dante opgroeide, jaarlijks circa zesduizend kinderen werden geboren, op een bevolking van ongeveer negentigduizend inwoners.

VREEMDE VOORTEKENEN

Dante, Latijn voor 'hij die geeft', werd gedoopt als Durante, 'hij die verdraagt', naar de voornaam van zijn opa van moederskant, Durante Scolaro. Zijn achternaam, Alighieri, is afgeleid van het Latijnse *aliger*, 'gevleugeld'. De kleine Dante droeg een naam met voorspellende waarde, al wist men dat nog niet toen hij in de wieg lag. Toch schijnen er wel wat voortekenen te zijn geweest die de geboorte van een man van grootse daden aankondigden. Zo schrijft Giovanni Villani in zijn *Cronica* dat er op het moment dat Dante verwekt werd een komeet aan de hemel verscheen, net als bij de geboorte van Julius Caesar. 'Zeer lichtend in het oosten, vanwaar ze het midden van het firmament bereikte en haar staart naar het westen toe liet oplichten.' Deze komeet verscheen in augustus 1264, wat Dantes vermoedelijke geboortedatum lijkt te bevestigen, en bleef drie maanden lang aan de hemel staan, aldus Villani.

Dantes moeder, Bella degli Abati, beleefde volgens Giovanni Boccaccio tijdens haar zwangerschap een bijzondere droom. Ze liep in een groene weide, toen ze een kristalheldere bron ontdekte, in de schaduw van een laurier. Op deze plek bracht ze een zoon ter wereld, die van

de bessen van de laurier at en van het water uit de bron dronk. Hij groeide op tot een herder en plukte de bladeren van de boom die hem al die tijd gevoed had. Al plukkend viel de herder op de grond. Toen hij weer overeind krabbelde, bleek hij veranderd in een pauw. Bella schrok op dit moment wakker, vol verbazing over de bijzondere droom. Natuurlijk kon ze nog niet vermoeden dat haar zoon aan het einde van zijn leven vergeleken zou worden met een pauw, wiens poten dan vies mogen zijn (een verwijzing naar het feit dat Dante in het volkse Italiaans schreef, in plaats van in het Latijn) maar wiens veren iedereen weten te betoveren (zoals Dante zou doen met zijn *Divina Commedia*).

VANWAAR DE TERTSEN EN DE NONEN KLONKEN

Het huis waar Dante ter wereld kwam, stond midden in het middeleeuwse Fiorenza, zoals Florence in die tijd werd genoemd, vlak bij de Badia Fiorentina. Deze kerk gaf voor de familie het verstrijken van de tijd aan door het luiden van de klokken, zowel om negen uur 's ochtends (tertsen) als om drie uur 's middags (nonen):

'Florence, door de oude muur omvat,
Vanwaar de tertsen en de nonen klonken,
Was een tevreden, kalme, kuise stad.'
Paradiso, canto 15, 97-99

Voor Dante was het helaas snel gedaan met die kalmte. Eerst was er leed op persoonlijk vlak: zijn moeder overleed nog voor hij tien jaar oud was. Zijn vader hertrouwde

met Lapa di Chiaro Cialuffi, met wie hij twee kinderen kreeg, Francesco en Tana. Het is niet helemaal duidelijk of Dante nog een volle zus heeft, eveneens van moeder Bella, of dat ook zij een halfzusje is.

Dantes vader, Alighiero (of Aleghiero) di Bellincione, behoorde tot een vooraanstaande Florentijnse familie. Volgens Dante stamt de familie af van de ridder Cacciaguida, die zou zijn omgekomen tijdens de tweede kruistocht, in 1147. Dante ontmoet zijn betovergrootvader in het paradijs, waar hij hem vraagt te vertellen over zijn familie en over Florence:

‘Vertel, geliefde stam van mijn geslacht,
Door welke ouders en in welke jaren
Gij werd verwekt, gebaard en grootgebracht.
Vertel mij ook de omvang van de schare
Van Sint-Johannes, herder van de stad,
En wie de hoogste functies waardig waren.’
Paradiso, canto 16, 22-27

Verderop lezen we:

‘Ik ben geboren in een huis, nabij
De toegang tot de laatste wijk gelegen
Die eindpunt is van jullie draverij.’
Paradiso, canto 16, 40-42

Dit is een verwijzing naar het huis van Dantes voorvader, dicht bij het eindpunt van de paardenrace die jaarlijks ter ere van Johannes de Doper werd gehouden. Op een van de huizen in de Via degli Speciali valt bovenstaand fragment

uit de *Divina Commedia* te lezen. Waarschijnlijk is dit de plek waar Cacciaguida woonde.

Terwijl Cacciaguida een uitgebreide rol krijgt toebedeeld in de *Divina Commedia*, komt Dantes vader er bekaaid vanaf. We weten dat hij lid van de Welfenpartij was, maar omdat hij verder geen politieke ambities had, werd hij door de Ghibellijnen niet uit de stad verbannen na de door hen gewonnen slag bij Montaperti. Dante spreekt bijna nergens over zijn vader, iets wat wellicht verklaard kan worden door het feit dat deze man zich als geldschietter schuldig had gemaakt aan woeker, een van de ergste zonden, zoals Dante in de *Divina Commedia* beschrijft. Dantes vader overleed op jonge leeftijd, in 1283. Dante was nog geen twintig.

LANGDURIGE LIEFDE

Dantes toekomst was op dat moment al deels uitgestippeld. In januari 1277 werd zijn huwelijk met Gemma Donati vastgelegd. Dante was toen nog geen twaalf jaar oud; zijn toekomstige bruid nog geen elf. Er werd vastgelegd dat ze met elkaar zouden trouwen zodra Dante twintig jaar was. Dat zijn hart overliep van de liefde voor een ander, deed er niet toe.

Dante was namelijk tot over zijn oren verliefd op Beatrice Portinari, die hij ontmoette toen hij negen jaar oud was. In *Vita Nuova* schrijft hij: 'Al negen keer sinds mijn geboorte was de hemel overdag in zijn omwenteling op hetzelfde punt teruggekeerd, toen voor het eerst voor mijn ogen de luisterrijke vrouw van mijn dromen verscheen die door ve-

len, die niet wisten wat die naam betekende, Beatrice werd genoemd. Ze was al zo lang in dit leven als de tijd die de sterrenhemel nodig heeft om zich tot twaalf delen van een graad oostwaarts te bewegen, zodat zij mij aan het begin van haar negende levensjaar verscheen en ik haar tegen het einde van het mijne zag.’

Dante was er dus vroeg bij, maar zijn liefde was serieus en langdurig. De ontmoeting zou zijn hele wereld veranderen: ‘Vanaf dat moment zei ik dat Amor heerste over mijn ziel, die ik haar onmiddellijk schonk. Door de kracht van mijn verbeelding werd ik zo zeker, dat ik me volledig aan zijn grillen moest onderwerpen.’

Volgens Boccaccio ontmoetten Dante en Beatrice elkaar op 1 mei, tijdens een feest dat Beatrices vader Folco Portinari gaf. Dantes vader was zijn buurman en vanzelfsprekend uitgenodigd. Hij nam zijn oudste zoon, Dante, mee. Een allesbepalende beslissing voor de negenjarige jongen, die tussen alle kinderen alleen oog had voor Beatrice: ‘Ze was van een verrukkelijke schoonheid, ze had een uiterst edel en aangenaam voorkomen en manieren en een taalgebruik die veel te ernstig waren voor een kind,’ zo schrijft Boccaccio in zijn *Trattatello in laude di Dante*, dat later de titel *Vita di Dante* kreeg. Dante sloot het meisje in zijn hart, om haar nooit meer los te laten.

Overigens wordt ook wel verteld dat Dante en Beatrice elkaar ontmoetten in een kerkje in de buurt, de Santa Margherita dei Cerchi, die nu vaak simpelweg de Chiesa di Dante (Kerk van Dante) wordt genoemd.